

KLEIN ZWITSERLAND

VERANDERING OP TIL IN DE GROENE OASE VAN DUTTENDEL

Klein Zwitserland, de naam staat voor een merkwaardig laaggelegen groen gebiedje in de wijk Duttendel. Het is een afgegraven overblijfsel van de Oostduinen, ingesloten tussen het hoge Hubertusduin, de Van Alkemadelaan en de Maurits de Brauwweg in de wijk Duttendel. Aan de zuidkant richting Plesmanweg ligt het inmiddels verlaten gebouw van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, voorheen Verkeer en Waterstaat. Daarvoor zijn grote plannen in ontwikkeling, die straks onafwendbaar van invloed zullen zijn op deze groene oase. In dit artikel besteden wij aandacht aan de unieke kwaliteit van dit stukje stad.

Behalve door het ministeriegebouw wordt het gebied begrensd door de Klatteweg, de Van Alkemadelaan, de Frederik-kazerne en het hooggelegen Hubertusduin. Wij zien er volkstuinten, hockeyvelden, tennisbanen, een manege, de stadskwekerij en een paar indrukwekkende villa's. Opvallend is het hoogteverschil met de omgeving, dat bij de Van Alkemadelaan ruim negen meter is en richting Plesmanweg geleidelijk tot anderhalve meter afloopt. Aan drie kanten is het gebied ingeklemd tussen beboste steile taluds met daaronder een wandelpad en een oude zanderijvaart. Eenmaal binnengetreden, via de Kwekerijweg, de Sint Hubertusweg of de trap aan de Van Alkemadelaan, lijkt het alsof je de stad verruild hebt voor een andere wereld. Een verstild open landschap, waar de duinen zijn verdwenen en van de omringende woonwijk niets te merken is. Onder aan het talud bij de Klatteweg zijn waterputten te zien. Deze wijzen ons er op dat wij hier in een waterwingebied zijn, een uitloper van de waterduinen van Meijendel.

Het gebied is onderdeel van het beschermde stadsgezicht Westbroekpark/Belgisch Park, een wettelijke regeling die er voor gezorgd heeft dat deze locatie niet al lang door stedelijke bebouwing is opgeslorpt.

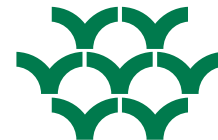
De oorsprong van Klein Zwitserland voert ons dus terug naar de periode van de afgraving van het oorspronkelijke hoge duin, halverwege de 19^e eeuw. Met de afgraving werd geld verdiend, als funderingszand voor de toenmalige stadsuitbreidingen. Een afzanderijvaart werd aangelegd naar het

*De zanderijvaart naar het kanaal in de vroege lente
(foto Elsbeth van Hijckama Vlieg)*

Scheveningse Kanaal. Uiteindelijk werd er 25 hectare duin afgegraven tot ongeveer zestig centimeter boven het grondwaterpeil. In 1847 werd hiervan vijf hectare ter beschikking gesteld aan een dertigtal arme gezinnen zodat zij er aardappels konden verbouwen en verkopen. Zo begon hier de tuinbouw. Door bemesting met visafval, de zogenaamde grom, ontstond uit arm duinzand een bruikbare tuinbouwgrond, op de kaart van 1909 aangeduid als Warmoeziersland. Er werden groenten en fruit geteeld, al of niet onder glas, en vanaf eind 19^e eeuw kweekte men er ook al bomen en struiken, zoals nu. In 1907 kocht de gemeente deze kwekerijen op en ontstond de Stadskwekerij. Na die tijd voltrokken zich nog een aantal grote veranderingen in het gebied. De noordoostelijke helft kwam in beheer bij Staatsbosbeheer en werd vooral bestemd voor sport. Tennisvereniging Leimonias, de hockeyclubs TOGO en HHIJC, sinds 1974 samengevoegd tot Hockeyclub Klein Zwitserland, en de Haagse Squash en Rallyclub, nu Max Health Club, werden er gehuisvest. Langs het water in de noordoostelijke uithoek bleef ruimte voor een particulier hoveniersbedrijf en volkstuinten. Het deel van de kwekerij en de manege bleef eigendom van de gemeente Den Haag.

Dat dit mooie vlakke gebied in de loop van de tijd niet werd bebouwd houdt ongetwijfeld verband met de aanwezigheid van de kwekerij en met het feit dat de hele omgeving pas

werd ontsloten nadat de Van Alkemadelaan in 1938 was doorgetrokken. Daarbij komt dat het stadsbestuur het omringende gebied oorspronkelijk alleen had bestemd voor vrijstaande huizen in een parkachtige sfeer en dat de ontwikkeling van de badplaats op afstand bleef, aan de kop van de Badhuisweg.

Een paar markante gebouwen geven het gebied een historisch karakter. Het ministeriegebouw aan de Plesmanweg is wel het meest dominant. Het oudste deel kwam er na 1945 als hoofdkantoor van de KLM. Het is van de hand van architect D. Roosenburg. De vele gevelornamenten, vliegende vogels, en het standbeeld van Albert Plesman op de hoek met de Sint Hubertusweg verwijzen naar de vliegmaatschappij. Vanwege de hoge architectonische kwaliteit werd het een rijksmonument. Dat geldt niet voor de grijs-groene latere uitbreiding aan de achterzijde, van architect K. van der Hoeven. Dit deel dateert van eind jaren tachtig, en wordt ook wel de Saxofoon genoemd vanwege de vorm van de plattegrond. Van historische betekenis is verder de voormalige ambtswoning van de directeur der Gemeentelijke Plantsoendienst. Dit in chaletstijl gebouwde 'Zwitserhuis' dateert uit het derde kwart van de 19^e eeuw en is midden in de kwekerij te vinden, omgeven door water. Begin 20^e eeuw kwam er nog een villa, aan de Klatteweg naast de sportvelden, aan de overkant van het water. Het huis was van de familie Velders die er vanaf 1894 al de eerste kwekerij dreef, een bedrijf dat uitgroeide tot ongeveer tien hectares en aan heel Den Haag groente en fruit leverde. Tot aan 1927, toen de zaak werd opgeheven en de gemeente de tuingronden kon overnemen en er sportvelden van maakte.

Van het grondgebruik voor tennis en hockey kan niet gezegd worden dat hier de natuur nog hoogtij viert, afgedekt met gravel en kunstgras. Maar de randen eromheen zijn van hoogwaardig groene kwaliteit en worden beheerd als natuurbos. Het bestaat voornamelijk uit esdoorns, grove dennen en beuken. De bodem is begroeid met bodembedekkers, waar in het voorjaar sneeuwkllokjes, narcissen en hyacinten doorheen komen. We treffen er wel twintig vogelsoorten en op het water zien we zwanen, eenden, waterhoenen, meerkoeten en een enkele fuut. Dwars door het gebied loopt een speciaal aangelegde vlinderroute, een strook met vlindervriendelijke plantensoorten. Het is een aantrekkelijk wandelgebied waarvan de gehele stad gebruik kan maken. Het spreekwoordelijke 'rondje KZ' is populair bij buurtbewoners, hondenbezitters en joggers, en tot voor kort ook bij de ambtenaren van het ministerie in hun lunchpauze.

Met de plannen voor het ministeriegebouw, nu samengevat onder de naam Plesmanduin, zal het gebruik van deze plek

Voormalig Ministerie van Verkeer en Waterstaat en rijksmonument (foto Haags Gemeentearchief)

straks veel intensiever worden. Het wordt direct uitloopgebied voor circa 800 nieuwe bewoners en voor de gebruikers van de nieuwe horeca en bedrijfsruimten. Het bouwplan omvat de verbouwing van het rijksmonument tot appartementencomplex en drie nieuwe woongebouwen ter vervanging van de Saxofoon. Natuurlijk horen daar parkeervoorzieningen bij, die zowel boven als onder de grond worden aangelegd. Al met al een aanzienlijke intensivering van het grondgebruik. Vandaar dat de Wijkvereniging Duttendel Wittebrug zich intensief met de bouwplannen bemoeide en een kanskaart liet maken voor de versterking van de groenwaarden. Het leidde tot een overeenkomst met de projectontwikkelaar waarbij de massaliteit enigszins is teruggebracht, en de bouwhoogte, de positionering van de nieuwbouw en de locatie van het parkeren zijn aangepast. Een mooi resultaat van langdurig en geduldig onderhandelen, vanuit een stevig draagvlak in de wijk.

Wat nu volgt is de uitvoering: de aanpak van het rijksmonument, de sloop van de Saxofoon en de verdere procedure naar een aangepast ontwerp voor de nieuwbouw. Dat laatste zal nog de nodige aandacht vergen. Het conserverende bestemmingsplan zal aangepast moeten worden. Met alle veranderingen zullen de voorschriften uit de Flora- en Faunawet, en ook de voorwaarden voor het bouwen in een grondwaterbeschermingsgebied, niet overtreden mogen worden. Gelukkig is door de bereikte overeenkomst het plan voorlopig uit de conflictfase getrokken en kan er voortgang worden gemaakt. Daar hebben alle betrokken partijen aan bijgedragen.

[Elsbeth van Hijlckama Vlieg](#)

Werkgroep Stadsgroen en Stadsbeeld
stadsbeeldenstadsgroen@vriendenvandenhaag.nl